

კონსტანტინე კუბლაშვილი*

საქართველოს კონსტიტუციის ახალი რედაქციის ხარვეზები და გამოწვევები**

შესავალი

საქართველოს 1995 წლის კონსტიტუციის არსებობის არცთუ ხანგრძლივ ისტორიაში 2017 წელს განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს. მართალია, საქართველოს კონსტიტუციაში მეტნაკლებად პრინციპული ცვლილებები ადრეც განხორციელებულა (2004 და 2010 წლებში), მაგრამ თავისი მასშტაბურობით 2017 წელს საქართველოს პარლამენტის მიერ მიღებული კონსტიტუციური კანონი¹ მნიშვნელოვნად აღემატება ყველა წინარე ცვლილებას. ეს ცვლილებები საქართველოს პარლამენტმა მიიღო 2017 წლის 13 ოქტომბრის კონსტიტუციური კანონით, რომელიც ამოქმედდა 2018 წლის 16 დეკემბერს, საქართველოს ახლადარჩეული პრეზიდენტის მიერ ფიცის დადებისთანავე. შეიძლება ითქვას, რომ 17 დეკემბრიდან ჩვენი ქვეყანა სრულიად ახალ კონსტიტუციურ-სამართლებრივ რეალობაში აღმოჩნდა, რადგან კონსტიტუციის დებულებები შინაარსობრივად, სტრუქტურულად და რაოდენობრივად იმდენად შეიცვალა, რომ საქართველო კლასიკური საპარლამენტო რესპუბლიკა გახდა, ხოლო მუხლების რაოდენობა 109-დან 78-მდე შემცირდა. ცვლილებები შეეხო კონსტიტუციის ყველა თავს, განსაკუთრებით – საქართველოს პრეზიდენტის, პარლამენტისა და მთავრობის უფლებამოსილებებს. შედარებით ნაკლებად შეიცვალა კონსტიტუციის მეორე თავი, ადამიანის ძირითად უფლებათა და თავისუფლებათა² განმსაზღვრელი მუხლების დებულებები. ამ თავში შეტანილ ცვლილებათა ნაწილი დადებითად შეიძლება შეფასდეს, რის მაგალითად შეიძლება მოვიყვანოთ აკადემიური თავისუფლების, ფიზიკური ხელშეუხებლობისა და ინტერნეტზე წვდომის ძირითადი უფლებების სახელდებით აღიარება. მიუხედავად ამისა, აშკარაა, რომ ცვლილებების შედეგად კონსტიტუციის მეორე თავის რამდენიმე მუხლში გაჩნდა ხარვეზები, რაც ქმნის სერიოზულ კონსტიტუციურ-სამართლებრივ გამოწვევებს, იწვევს

* სამართლის დოქტორი (Dr. Jur.), ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი. უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარე (2005-2015)

** სტატია პირველად გამოქვეყნდა კრებულში „კონსტიტუციონალიზმი. მიღწევები და გამოწვევები“ (2019). ჟურნალში ქვეყნდება სტატიის ახალი ვერსია, განსხვავებული სათაურით, ცვლილებებითა და დამატებებით, გადამუშავებული სახით.

1 საქართველოს კონსტიტუციური კანონი „საქართველოს კონსტიტუციაში ცვლილებების შეტანის შესახებ“, N1324, 13 ოქტომბერი, 2017.

2 სიტყვების „ადამიანის ძირითადი უფლებები და თავისუფლებები“ ნაცვლად ტექსტში გამოყენებული იქნება სიტყვები „ადამიანის ძირითადი უფლებები“ ან „ძირითადი უფლებები“.

პრობლემებს, რომლებმაც, თავის მხრივ, შეიძლება დიდი სირთულეები შექმნას ადამიანის უფლებათა დაცვის კუთხით. ამ სტატიის მიზანი კონსტიტუციის აღნიშნული ხარვეზებისა და გამოწვევების გაანალიზება, მათგან მომდინარე პრობლემების წარმოჩენაა როგორც იურისტ-კონსტიტუციონალისტთა, ისე პოლიტიკოსთა წინაშე, რადგან ამ გამოწვევებზე პასუხი და პრობლემათა სრულად აღმოფხვრა კონსტიტუციაში სათანადო ცვლილებების შეტანით არის შესაძლებელი.

შეჯამება

1. საქართველოს კონსტიტუციის ახალი რედაქციის ხარვეზთაგან თავდაპირველად უნდა გამოვყოთ 71-ე მუხლი („საგანგებო და საომარი მდგომარეობა“), რომელიც, მართალია, არ შედის კონსტიტუციის მეორე თავში – „ადამიანის ძირითადი უფლებები“, მაგრამ ამ მუხლის მე-4 პუნქტი შინაარსობრივად პირდაპირ და არსებითად ეხება ადამიანის ძირითად უფლებებს და განსაზღვრავს სახელმწიფოს უფლებამოსილებას საგანგებო ან საომარი მდგომარეობის დროს ძირითად უფლებათა შეზღუდვის ფარგლებთან დაკავშირებით. საყურადღებოა, რომ კონსტიტუციის ძველ რედაქციაში ამ დებულებებს მეორე თავი („საქართველოს მოქალაქეობა. ადამიანის ძირითადი უფლებანი და თავისუფლებანი“) მოიცავდა (მ. 46), რითაც კონსტიტუციის ნორმათა სისტემურად განლაგების თვალსაზრისით საკითხი უფრო მართებულად იყო გადაწყვეტილი. თუმცა, 71-ე მუხლის მთავარი გამოწვევა სულ სხვა დებულებაა.

კონსტიტუციის 71-ე მუხლის მიხედვით, საგანგებო ან საომარი მდგომარეობის დროს საქართველოს პრეზიდენტი (პრემიერ-მინისტრის წარდგინებით) გამოსცემს ორგანული კანონის ძალის მქონე დეკრეტებს, რომლებითაც შეიძლება „შეზღუდოს“ კონსტიტუციის მე-13 (ადამიანის თავისუფლება), მე-14 (მიმოსვლის თავისუფლება), მე-15 (პირადი და ოჯახური ცხოვრების, პირადი სივრცისა და კომუნიკაციის ხელშეუხებლობის უფლებები), მე-17 (აზრის, ინფორმაციის, მასობრივი ინფორმაციის საშუალებათა და ინტერნეტის თავისუფლების უფლებები), მე-18 (სამართლიანი ადმინისტრაციული წარმოების, საჯარო ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის, ინფორმაციული თვითგამორკვევისა და საჯარო ხელისუფლების მიერ მიყენებული ზიანის ანაზღაურების უფლებები), მე-19 (საკუთრების უფლება), 21-ე (შეკრების თავისუფლება) და 26-ე (შრომის თავისუფლება, პროფესიული კავშირების თავისუფლება, გაფიცვის უფლება და მეწარმეობის თავისუფლება) მუხლებით აღიარებული ძირითადი უფლებები (პ. 4, წ. 1).³ მშვიდობიან პირობებში მოქმედი სტანდარტისაგან განსხვავებით, რომლის მიხედვით მხოლოდ კონკრეტული პირის ძირითადი უფლებები შეიძლება შეიზღუდოს, თანაც მხოლოდ კონკრეტული საჯარო სიკეთის/საჯარო ინტერესების (რომლებიც თითოეული

³ „დეკრეტი ძალაში შედის გამოცემის მომენტიდან. დეკრეტი დაუყოვნებლივ წარედგინება პარლამენტს. პარლამენტი დეკრეტს ამტკიცებს შეკრებისთანავე. თუ პარლამენტი დეკრეტს არ დაამტკიცებს, იგი კენჭისყრისთანავე კარგავს იურიდიულ ძალას“ – მ. 71, პ. 3.

ძირითადი უფლების განმსაზღვრელ მუხლში სახელდებით არის მითითებული) დაცვის/ უზრუნველყოფის მიზნით, ეს დებულება ძირითად უფლებათა შეზღუდვის ე.წ. საერთო, ზოგადი საფუძველია, რომელზე დაყრდნობით სახელმწიფო უფლებამოსილია, ერთდროულად შეზღუდოს რამდენიმე ძირითადი უფლება, თანაც, ეს შეზღუდვა შეიძლება შეეხოს არა ერთ, არამედ განსაზღვრულ ტერიტორიაზე (სადაც საგანგებო მდგომარეობა არის გამოცხადებული) ან მთლიანად ქვეყანაში მცხოვრებ ყველა ადამიანს, ანუ ზოგადად ყველას ერთდროულად (მაგალითად, ზოგადად ყველასათვის შეიძლება აიკრძალოს შეკრება ან მანიფესტაცია, გაფიცვა, მიმოსვლა/გადაადგილება, საჯარო ინფორმაციის ხელმისაწვდომობა და ა.შ.⁴). ბუნებრივია, ასეთი შეზღუდვა გამართლებულია ქვეყანაში შექმნილი საგანგებო ან საომარი მდგომარეობით, როდესაც საფრთხე ექმნება კონსტიტუციურ წესრიგს, სახელმწიფო და საზოგადოებრივ უსაფრთხოებას, ადამიანების სიცოცხლესა და ჯანმრთელობას. ასეთ პირობებში ძირითად უფლებათა შეზღუდვა „აუცილებელია დემოკრატიული საზოგადოებისათვის“ და შეზღუდვის მიზანი აღნიშნულ უმნიშვნელოვანეს კონსტიტუციურ სიკეთეთა უზრუნველყოფა და დაცვაა. საყურადღებოა, რომ საგანგებო ან საომარი მდგომარეობის დროს ძირითად უფლებათა და სახელმწიფოს სწორედ ასეთ ურთიერთმიმართებას – საერთო (ზოგადი) შეზღუდვა კონსტიტუციურ სიკეთეთა უზრუნველსაყოფად – ითვალისწინებდა კონსტიტუციის ძველი რედაქციაც. ახალი რედაქციის მსგავსი იყო ის ძირითადი უფლებებიც, რომელთა შეზღუდვაც იყო დაშვებული საგანგებო ან საომარი მდგომარეობების დროს.

აღნიშნული მსგავსების გარდა, კონსტიტუციის ძველსა და ახალ რედაქციებს არაფერი აერთიანებთ, რადგან ახალი რედაქციის 71-ე მუხლით კონსტიტუციურ სივრცეში ძირითადი უფლებებისა და სახელმწიფოს ურთიერთმიმართების სრულიად ახალი მოდელი შემოდის – საგანგებო ან საომარი მდგომარეობის დროს პრეზიდენტს უფლება აქვს დეკრეტით არათუ შეზღუდოს, არამედ „შეაჩეროს“ კიდევ ძირითად უფლებათა მოქმედება. ზოგადად, ნორმის შეჩერების ინსტიტუტი ქართული სამართლის სისტემისათვის უცხო არ არის. მაგალითად, „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ ორგანული კანონის თანახმად⁵, თუ საკონსტიტუციო სასამართლო მიიჩნევს, რომ ნორმატიული აქტის მოქმედებას შეუძლია ერთ-ერთი მხარისათვის გამოუსწორებელი შედეგები გამოიწვიოს, საკონსტიტუციო სასამართლოს პლენუმს უფლება აქვს, საქმეზე საბოლოო გადაწყვეტილების გამოტანამდე (ან უფრო ნაკლები ვადით) შეაჩეროს სადავო ნორმატიული აქტის ან მისი შესაბამისი ნაწილის მოქმედება (მ. 25, პ. 2). ამასთანავე, „გამოუსწორებელი შედეგის დადგომა ნიშნავს ისეთ ვითარებას, როდესაც ნორმის მოქმედებამ შეიძლება გამოიწვიოს უფლების შეუქცევადი დარღვევა და დამდგარი შედეგის გამოსწორება შეუძლებელი იქნება ნორმის არაკონსტიტუციურად ცნობის შემთხვევაშიც კი.“⁶ როგორც ვხედავთ, აქ ნორმის შეჩერების მიზანი ადამიანის ძირითადი უფლებების დაცვაა, შეჩერება კი ეხება ისეთ ნორმებს (ნორმატიულ აქტებს), რომელთა მოქმედებით შეიძლება

4 ეს აკრძალვები განსაზღვრულია საქართველოს კანონებით „საგანგებო მდგომარეობის შესახებ“ (17 ოქტომბერი, 1997) და „საომარი მდგომარეობის შესახებ“ (31 ოქტომბერი, 1997).

5 31 იანვარი, 1996.

6 იხ. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2008 წლის 20 მაისის N1/3/452,453 საოქმო ჩანაწერი საქმეზე „საქართველოს ანღაზრდა იურისტთა ასოციაცია და საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“ II-2; იხ. ასევე ლუაშვილი, გივი, 2018, „ნორმატიული აქტის მოქმედების შეჩერების სტანდარტი (საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკის მიხედვით)“, ურნალში: „საკონსტიტუციო სამართლის მიმოხილვა“, გვ. 15-30.

დაირღვეს ძირითადი უფლებები. რაც შეეხება თავად ძირითად უფლებათა მოქმედების შეჩერებას, როგორც ამას გვთავაზობს კონსტიტუციის 71-ე მუხლი (პ. 4, წ. 2), ეს ქართული საკონსტიტუციო სამართლისათვის სიახლეა.

მოცემული სიახლის განხილვისას, თავდაპირველად უნდა მივუთითოთ საჭიროებაზე – არსებობდა თუ არა ასეთი ცვლილების საჭიროება თავად კონსტიტუციის ნორმებიდან ან საქართველოს 23 წლიანი (2018 წლისათვის) კონსტიტუციური რეალობიდან გამომდინარე. საქართველოში კონსტიტუციის მიღების დღიდანვე (1995, 24 აგვისტო) მოქმედებდა მოდელი, რომლის მიხედვითაც საგანგებო ან საომარი მდგომარეობის დროს პრეზიდენტის დეკრეტით შესაძლებელი იყო რამდენიმე ძირითადი უფლების შეზღუდვა. ამასთან ერთად, 1997 წელს მიღებულ იქნა კანონები საგანგებო და საომარი მდგომარეობის შესახებ, რომლებითაც განისაზღვრა ასეთ პირობებში ძირითად უფლებათა შეზღუდვის ფარგლები და სახელმწიფოს შესაბამისი უფლებამოსილებები. ამ კონსტიტუციურ და საკანონმდებლო ნორმათა ერთობლიობით შექმნილი იყო ის სამართლებრივი ჩარჩო, რომელშიც სახელმწიფოს ჰქონდა შესაძლებლობა, გადაწყვეტილებები მიეღო სწრაფად და ემოქმედა ოპერატიულად სახელმწიფო და საზოგადოებრივი უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად, მართლწესრიგისა და კანონიერების დასაცავად. აღნიშნული კანონების კონსტიტუციურობა არასოდეს გამხდარა საკონსტიტუციო სასამართლოს განხილვის საგანი. ამდენად, კონსტიტუციაში ძირითად უფლებათა შეჩერების მექანიზმის საჭიროება ნამდვილად არ იდგა და კონსტიტუციის ძველი რედაქცია სრულყოფილად იცავდა ბალანსს იმ კონსტიტუციურ სიკეთეთა შორის, როგორებიცაა ძირითადი უფლებები და სახელმწიფოს უსაფრთხოებისა და თავდაცვისუნარიანობის გარანტიები.

განსახილველ ცვლილებასთან მიმართებით საყურადღებოა მისი გავრცელების ფარგლები – კონკრეტულად რომელი დებულებები შეიძლება შეჩერდეს საგანგებო ან საომარი მდგომარეობის დროს. ეს საკითხი მეტად წინააღმდეგობრივად და ალოგიკურად არის ჩამოყალიბებული – ექვსი მუხლიდან, რომლებსაც ეხება შეჩერება, სამი მუხლის მიმართ შეიძლება შეჩერდეს მხოლოდ ის პუნქტები, რომელთა შინაარსი შესაბამისი ძირითადი უფლების შეზღუდვის მოდელს მოიცავს (მე-13 მუხლის მე-2-მე-6 პუნქტები, მე-14 მუხლის მე-2 პუნქტი და მე-19 მუხლის მე-3 პუნქტი), დანარჩენი სამი მუხლის მიმართ კი შეიძლება შეჩერდეს როგორც თავად ძირითად უფლებათა შინაარსის განმსაზღვრელი, ისე ის პუნქტები, რომლებიც ამ უფლებათა შეზღუდვის მოდელს ადგენენ (მე-15 მუხლის მე-2 პუნქტი (ადამიანის პირადი სივრცისა და კომუნიკაციის, საცხოვრებლის ან სხვა მფლობელობის ხელშეუხებლობის უფლება), მე-17 მუხლის მე-3 (მასობრივი ინფორმაციის საშუალებათა თავისუფლება), მე-5 და მე-6 პუნქტები და მე-18 მუხლის მე-2 პუნქტი (საჯარო ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის უფლება). როგორც ვხედავთ, მოცემული ნორმის სტრუქტურის ალოგიკურობა და წინააღმდეგობრიობა აშკარაა, თუმცა რთულია გარკვევა იმისა, რამ გამოიწვია იგი.

მოცემული წინააღმდეგობრიობა კიდევ უფრო აშკარა ხდება იმ შემთხვევების განხილვისას, როცა „შეჩერება“ ეხება ჩამოთვლილ ძირითად უფლებათა შეზღუდვის განმსაზღვრელ დებულებებს. მაგალითისათვის შეიძლება მოვიყვანოთ მე-19 მუხლი („საკუთრების უფლება“), რომელიც შეიძლება შეიზღუდოს (პ.4, წ.1), ხოლო ამავე მუხლის მე-3 პუნქტის მოქმედება შეიძლება შეჩერდეს კიდევ (პ.4, წ.2). ამ პუნქტის მიხედვით, აუცილებელი საზოგადოებრივი

საჭიროებისათვის საკუთრების ჩამორთმევა დასაშვებია (ა) კანონით პირდაპირ გათვალისწინებულ შემთხვევებში, სასამართლოს გადაწყვეტილებით ან (ბ) ორგანული კანონით დადგენილი გადაუდებელი აუცილებლობისას, წინასწარი, სრული და სამართლიანი ანაზღაურებით. ანაზღაურება ყველა შემთხვევაში თავისუფლდება „ყოველგვარი გადასახადისა და მოსაკრებლისაგან.“ ამ დებულების შესაბამისად, საქართველოში მოქმედებს კანონი „აუცილებელი საზოგადოებრივი საჭიროებისათვის საკუთრების ჩამორთმევის წესის შესახებ“⁷ და ორგანული კანონი „საზოგადოებრივი საჭიროებისათვის გადაუდებელი აუცილებლობისას საკუთრების ჩამორთმევის წესის შესახებ.“⁸ სწორედ ორგანული კანონით არის განსაზღვრული, რა ვითარებას გულისხმობს „გადაუდებელი აუცილებლობა“(მ. 2).⁹ კანონით ასევე დადგენილია, რომ „საგანგებო ან საომარი მდგომარეობის გამოცხადების შემთხვევაში საზოგადოებრივი საჭიროებისათვის წინასწარი, სრული და სამართლიანი ანაზღაურებით საკუთრების ჩამორთმევის შესახებ გადაწყვეტილება მიიღება საგანგებო ან საომარი მდგომარეობის შესახებ საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი წესით“ (მ.5). ზემოთ უკვე აღინიშნა, რომ საგანგებო და საომარი მდგომარეობის შესახებ კანონმდებლობას ქმნიან 1995 წლიდან მოქმედი კონსტიტუციის სათანადო ნორმები და შესაბამისი კანონები,¹⁰ რომლებიც 1997 წლიდან მოქმედებენ და განსაზღვრავენ სახელმწიფოს უფლებამოსილებებს. ამასთანავე, ორგანული კანონის ცტირებული მე-5 მუხლი იმპერატიულად ადგენს, რომ საგანგებო ან საომარი მდგომარეობის პირობებშიც კი საკუთრების ჩამორთმევა შეიძლება განხორციელდეს მხოლოდ წინასწარი, სრული და სამართლიანი ანაზღაურებით. ყოველივე აღნიშნულიდან გამომდინარე, სრულიად ნათელია, რომ საგანგებო ან საომარი მდგომარეობისას საკუთრების ჩამორთმევის სამართლებრივი საფუძველი განსაზღვრულია ჯერ კიდევ 1995 წლიდან კონსტიტუციის შესაბამისი დებულებებით (ძველი რედაქციის 21-ე და 46-ე მუხლები),¹¹ ასევე 1997 წლიდან მოქმედი კანონებით საგანგებო და საომარი მდგომარეობის შესახებ და ორგანული კანონით „საზოგადოებრივი საჭიროებისათვის გადაუდებელი აუცილებლობისას საკუთრების ჩამორთმევის წესის შესახებ.“ შესაბამისად, სახელმწიფო ვალდებულია, ამ სამართლებრივ ჩარჩოში იმოქმედოს და კონსტიტუციის მე-19 მუხლის მე-3 პუნქტის „მოქმედების შეჩერების“ ახალი ნორმა (მ.71, პ.4, წ.2) ვერაფერს ცვლის ან აუმჯობესებს (თუკი ეს იყო 2017 წლის ცვლილებების კანონმდებლის ჩანაფიქრი) სახელმწიფოს უფლებამოსილებებთან მიმართებით. პირიქით, ეს ნორმა აშკარად ზედმეტია, იწვევს გაუგებრობას საკანონმდებლო ტექნიკის თვალსაზრისით და ქმნის კონსტიტუციურ-სამართლებრივ პრობლემებს.

7 ეს კანონი ადგენს მშვიდობიან პირობებში საკუთრების ჩამორთმევის წესებს და პროცედურას, მიღებულია 1999 წლის 23 ივლისს.

8 11 ნოემბერი, 1997.

9 „გადაუდებელ აუცილებლობას განეკუთვნება ვითარება, რომლის დროსაც საომარი ან საგანგებო მდგომარეობის, ეკოლოგიური კატასტროფის, სტიქიური უბედურების, ეპიდემიის, ეპიზოოტიის საშიშროების გამო საფრთხე ექმნება ადამიანთა სიცოცხლეს და ჯანმრთელობას, სახელმწიფო ან საზოგადოებრივ უსაფრთხოებას.“

10 იხ. გვ. 3, სქოლიო 5.

11 საქართველოს კონსტიტუციის მიღების დღიდან 21-ე მუხლით აღიარებული იყო საკუთრების ძირითადი უფლება, განსაზღვრული იყო მისი შეზღუდვისა და საკუთრების ჩამორთმევის წესი, ხოლო 46-ე მუხლი განსაზღვრავდა იმ ძირითად უფლებებს (მათ შორის საკუთრების უფლებას), რომელთა შეზღუდვა შესაძლებელი იყო საგანგებო ან საომარი მდგომარეობის დროს.

კიდევ უფრო დიდი პრობლემა, რომელსაც კონსტიტუციის მოცემული დებულება (მ.71, პ.4, წ.2) შეიცავს, არის დაშვება იმისა, რომ თავად ძირითად უფლებათა მოქმედება შეიძლება „შეჩერდეს.“ ეს ტერმინი, როგორც გრამატიკულად, ისე სამართლებრივად, მოქმედი ნორმისათვის იურიდიული ძალის გაუქმებას გულისხმობს (თუნდაც ეს შეჩერება დროებითი იყოს), რაც პირდაპირ ეწინააღმდეგება ძირითად უფლებათა არსს, რომლის მიხედვით, ადამიანის ძირითადი უფლებები ბუნებითი უფლებებია, ისინი უშუალოდ მოქმედი, ობიექტური სამართალია, ბოჭავს სახელმწიფოს და ეს უფლებები ადამიანს აქვს მხოლოდ იმიტომ, რომ ის ადამიანია. ზოგიერთ უფლებას (ღირსება, სიცოცხლის უფლება) ჯერ კიდევ დედის წიაღში გაჩენილი ნაყოფი ფლობს, სხვები კი დაბადებისთანავე წარმოიშობიან. შესაბამისად, ამ ე.წ. „წინარე სახელმწიფოებრივ“ უფლებებს ვერც სახელმწიფო და ვერც რაიმე სხვა სოციალური, ტერიტორიული წარმონაქმნი ვერ მიანიჭებს და, მით უმეტეს, ვერ ჩამოართმევს ადამიანს. პირიქით, თანამედროვე სამართლებრივი სახელმწიფოს არსი სწორედ ადამიანის უფლებებით სახელმწიფოს ბოჭვაში მდგომარეობს. უფრო მეტიც, საქართველოს კონსტიტუცია „წარუვალ და უზენაეს ადამიანურ ღირებულებებად“ აღიარებს ძირითად უფლებებს და აცხადებს, რომ ხელისუფლების განხორციელებისას არათუ სახელმწიფო, არამედ ხალხიც შეზღუდულია (შეზღუდულია) ამ უფლებებით (მ.4, პ.2).¹² დემოკრატიულ და სამართლებრივ სახელმწიფოთა კონსტიტუციური წესრიგის საფუძველი სწორედ ძირითადი უფლებებია, განსახილველი დებულებით დადგენილი „შეჩერება“ კი, ფაქტობრივად, სახელმწიფოს მიერ ძირითადი უფლებების ჩამოართმევას უტოლდება, რაც ეწინააღმდეგება სამართლებრივი სახელმწიფოს პრინციპს და, აქედან გამომდინარე, მთლიანად კონსტიტუციურ წესრიგს.

აღნიშნულთან ერთად, უნდა მივუთითოთ კიდევ ერთ გარემოებაზე: საკონსტიტუციო სამართალში საყოველთაოდ აღიარებულია, რომ ძირითადი უფლებები შეიძლება მხოლოდ „შეიზღუდოს.“ ამას ადასტურებს დემოკრატიულ სახელმწიფოთა კონსტიტუციების უდიდესი უმრავლესობა. გამონაკლისია სულ რამდენიმე სახელმწიფო (მათ შორის პორტუგალია, ესპანეთი, უნგრეთი), რომელთა კონსტიტუციები შეიცავენ ტერმინს – „შეჩერება“, მაგრამ კონსტიტუციური სამართლის თეორიაში იქაც გაზიარებულია ძირითად უფლებათა შეზღუდვის კონცეფციის არსი – *დემოკრატიულმა და სამართლებრივმა სახელმწიფომ საგანგებო და საომარი მდგომარეობის პირობებშიც უნდა იმოქმედოს იმ კონსტიტუციური წესრიგის ფარგლებში, რომლის საფუძველი ძირითადი უფლებებია.* დაუშვებელია სახელმწიფო გავიდეს აღნიშნული ფარგლებიდან, იურიდიულად ძალადაკარგულად მიიჩნიოს ძირითადი უფლებები და იმოქმედოს თვითნებურად, ყოველგვარი ბოჭვის გარეშე, საკუთარი შენედელებისამებრ. შესაბამისად, ამ კონცეფციიდან გამომდინარე, *ძირითადი უფლებები საგანგებო ან საომარ პირობებშიც მოქმედებენ და ბოჭავენ სახელმწიფოს*, ეს უკანასკნელი კი ვალდებულია, ადამიანის ძირითადი უფლებით დაცულ სფეროში ჩარევა განახორციელოს იმ ლეგიტიმური მიზნის მნიშვნელობის გათვალისწინებით, რომლის მიღწევასაც იგი (ჩარევა) ემსახურება. მშვიდობიან პირობებში უფლებათა შეზღუდვის მოდელთან მიმართებით განსხვავება მხოლოდ ის არის, რომ საგანგებო ან საომარი პირობების გამო სახელმწიფოს აქვს შესაძლებლობა

¹² „სახელმწიფო ცნობს და იცავს ადამიანის საყოველთაოდ აღიარებულ ადამიანის უფლებებსა და თავისუფლებებს, როგორც წარუვალ და უზენაეს ადამიანურ ღირებულებებს. ხელისუფლების განხორციელებისას ხალხი და სახელმწიფო შეზღუდულია ამ უფლებებით, როგორც უშუალოდ მოქმედი სამართლით“ – მ.4, პ.2, წ.1, 2.

უფრო ინტენსიურად და ფართოდ ჩაერიოს ერთდროულად რამდენიმე (ასი, ათასი ან უფრო მეტი) ადამიანის კონკრეტული ძირითადი უფლებებით დაცულ სფეროში.¹³ ამასთანავე, ჩარევის ინტენსიურობა შეიძლება გამოიხატოს არა მხოლოდ ადამიანთა რაოდენობით, არამედ – რადიკალურობითაც, როცა, მაგალითად, კომენდანტის საათის დარღვევის გამო პოლიცია დააკავებს ადამიანს 72 საათის განმავლობაში, სასამართლოს ნებართვის გარეშე.¹⁴ დაახლოებით მსგავს დებულებას შეიცავს გერმანიის ძირითადი კანონი, რომელიც ადგენს, რომ საგანგებო ან საომარი მდგომარეობის დროს სასამართლოს გადაწყვეტილების გარეშე პირის დაკავების ვადა არ უნდა აღემატებოდეს 4 დღეს¹⁵ (მაშინ, როცა მშვიდობიან პირობებში პირი დაკავების დღიდან, არაუგვიანეს მეორე დღისა, უნდა წარედგინოს მოსამართლეს, რომელმაც დაუყოვნებლივ უნდა მიიღოს გადაწყვეტილება პირის დაპატიმრების ან გათავისუფლების შესახებ).¹⁶

ძირითადი უფლებების „შეჩერების“ მოდელის უსაფუძვლობას და პრობლემურობას კიდევ უფრო ნათელს ხდის კიდევ ერთი გარანტია – უფლებათა და თავისუფლებათა არსის ხელშეუვალობა. ეს გარანტია აღიარებულია ადამიანის უფლებათა თეორიაში და სახელდებით არის ასახული რამდენიმე სახელმწიფოს კონსტიტუციაში (გერმანია, შვეიცარია, პორტუგალია), საქართველოში კი დამკვიდრებულია საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკით.¹⁷ აღნიშნული გარანტიის მიხედვით, ძირითადი უფლების შეზღუდვისას სახელმწიფომ არ უნდა შელახოს ამ უფლების არსი. „არსში“ იგულისხმება სახელმწიფოს მბოჭავი სამართლებრივი ძალა, რომლითაც ძირითადი უფლება აიძულებს სახელმწიფოს ამა თუ იმ ვალდებულების შესრულებას. შესაბამისად, არსი შეილახება და უფლება „გამოიფიტება“ იმ შემთხვევაში, როცა სახელმწიფოს ბოჭვისა და იძულების სამართლებრივი ძალის განსაზღვრა დამოკიდებული იქნება თავად სახელმწიფოს რომელიმე ორგანოზე.¹⁸ მაგალითად, ღირსების ძირითადი უფლების არსი შეილახება ადამიანის წამებით, მუდმივი იზოლაციითა და არაადამიანური მოპყრობით, აკადემიური თავისუფლების არსი შეილახება კვლევისა და სამეცნიერო ნაშრომების გამოქვეყნების აკრძალვით, საკუთრების ძირითადი უფლების არსი

13 იხ. „საომარი მდგომარეობის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-4 მუხლის მე-2 პუნქტი, რომლის მიხედვით სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოებს უფლება აქვთ: აუკრძალონ პირებს თავიანთი საცხოვრებელი ადგილის ან სხვა ადგილსამყოფელის დატოვება სათანადო ნებართვის გარეშე (ქვპ. „დ“), აკრძალონ კრებების, მიტინგების, ქუჩის მსვლელობებისა და დემონსტრაციების, აგრეთვე სანახაობრივი, სპორტული და სხვა მასობრივი ღონისძიების მოწყობა (ქვპ. „გ“), აკრძალონ გაფიცვები (ქვპ. „კ“), შემოიღონ კავშირგაბმულობის საშუალებებით სარგებლობის განსაკუთრებული წესები (ქვპ. „პ“), შეზღუდონ სატრანსპორტო საშუალებათა მოძრაობა და გასინჯონ ისინი (ქვპ. „ჟ“).

14 იხ. „საომარი მდგომარეობის შესახებ“ საქართველოს კანონი, მ. 7, პ. 2.

15 იხ. გერმანიის ძირითადი კანონი, მ. 115გ, პ. 2, ქვპ. 2, „საზღვარგარეთის ქვეყნების კონსტიტუციები“, ნაწილი III, გვ. 123, 2006; იხ. ასევე საფრანგეთის კანონი საგანგებო მდგომარეობის შესახებ (Loi n° 2015-1501, 20 ნოემბერი, 2015, www.legifrance.gouv.fr), რომელიც დასაშვებად მიიჩნევს სასამართლოს ნებართვის გარეშე შინაპატიმრობას და საცხოვრებელი ადგილის ჩხრეკას იმ პირთა მიმართ, რომელთა ქმედება საფრთხეს წარმოადგენს უსაფრთხოებისა და საზოგადოებრივი წესრიგის მიმართ (მ. 4) (გერმანულ ენაზე – Informationsplattform humanrights.ch).

16 „საზღვარგარეთის ქვეყნების კონსტიტუციები“, ნაწილი III, გვ. 113, 2006.

17 იხ. საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებები საქმეებზე: „შპს „რუსენერგოსერვისი“, შპს „პატარა კახი“, სს „გორგოტა“, გივი აბალაკის ინდივიდუალური საწარმო „ფერმერი“ და შპს „ენერჯია“ საქართველოს პარლამენტისა და საქართველოს ენერგეტიკის სამინისტროს წინააღმდეგ“ II-24, 26, 19 დეკემბერი, 2008; „დანის მოქალაქე ჰაიკე ქრონქვისტი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“ II-57, 26 ივნისი, 2012; „შპს გიგანტი სექიურითი“ საქართველოს პარლამენტისა და საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს წინააღმდეგ“ II-47, 14 დეკემბერი, 2018; „შპს სკს“ საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“ II-33, 18 აპრილი, 2019.

18 იხ. Hesselberger, D., Das Grundgesetz, გვ. 168; Sachs, M. (Hrsg.), Grundgesetz Kommentar, გვ. 596-600.

კი მოიცავს საკუთრების პირადი ინტერესების მიხედვით გამოყენებას და მის განკარგვას მესაკუთრის თავისუფალი ნების შესაბამისად.¹⁹ გერმანიის ძირითადი კანონი სწორედ ამაზე მიუთითებს, როცა აცხადებს, რომ „ძირითადი უფლების არსი არც ერთ შემთხვევაში არ უნდა შეილახოს“ (მ.19, პ.2).²⁰ იმავეს მიუთითებს შვეიცარიის კონსტიტუცია: „ძირითადი უფლებების არსი ხელშეუვალია“ (მ.36, პ.4).²¹ პორტუგალიის კონსტიტუციის მე-18 მუხლის მიხედვით კი, უფლებების, თავისუფლებებისა და გარანტიების შეზღუდვისას დაცული უნდა იყოს მათი არსი (პ. 3).²² რაც შეეხება საქართველოს, უკვე აღინიშნა, რომ საკონსტიტუციო სასამართლომ არაერთხელ გაუსვა ხაზი ამ გარანტიის მნიშვნელობას და განაცხადა: ძირითადი უფლება „... შეიძლება შეიზღუდოს ლეგიტიმური საჯარო მიზნის მისაღწევად, თანაზომიერების პრინციპის დაცვით, ისე, რომ არ დაირღვეს ამ უფლების არსი,“²³ და ყველა შემთხვევაში „თავიდან უნდა იქნეს აცილებული თავად უფლებით დაცული სფეროს ძირითადი არსის გამოფიტვა.“²⁴ ამდენად, სრულიად აშკარაა, რომ ძირითად უფლებათა და თავისუფლებათა „არსის ხელშეუვალობის“ კონსტიტუციურ-სამართლებრივი გარანტია უხეშად ირღვევა საქართველოს კონსტიტუციაში უფლებათა „შეჩერების“ მექანიზმის შემოტანით, რადგან „შეჩერება“ არათუ ძირითად უფლებათა არსის, არამედ მთლიანად ძირითადი უფლებებისა და თავისუფლებების სამართლებრივი ძალის გაუქმებას, მათ ჩამორთმევას (თუნდაც დროებით) იწვევს, რაც ეწინააღმდეგება სამართლებრივი სახელმწიფოს პრინციპს და საქართველოს კონსტიტუციური წესრიგის საფუძვლებს.

ზემოთ მოცემული ანალიზის შეჯამების შედეგად, შეიძლება ითქვას, რომ საგანგებო ან საომარ პირობებში ძირითად უფლებათა „შეზღუდვის“ კონცეფცია, ერთი მხრივ, თავისი შინაარსით სამართლებრივად სრულად შეესაბამება ძირითადი უფლებების არსს, მეორე მხრივ კი, ამ კონცეფციის ფარგლებში, რეალურად, სახელმწიფოს აქვს შესაძლებლობა ეფექტიანად იმოქმედოს და უზრუნველყოს კონსტიტუციური წესრიგი და საზოგადოებრივი უსაფრთხოება. რაც შეეხება საქართველოს საკონსტიტუციო სამართალში კონსტიტუციის 71-ე მუხლის მე-4

19 საკუთრების ძირითად უფლებასთან დაკავშირებით სწორედ ეს აღნიშნა საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლომ გადაწყვეტილებაში საქმეზე „შპს „რუსენერგოსერვისი“/ შპს „პატარა კახი“/ სს „გორგოლა“/ გივი აბალაძის ინდივიდუალური საწარმო „ფერმერი“ და შპს „ენერჯია“ საქართველოს პარლამენტისა და საქართველოს ენერგეტიკის სამინისტროს წინააღმდეგ“ (19 დეკემბერი, 2008). ამ საქმის განხილვისას აღმოჩნდა, რომ მინისტრის ბრძანებით მესაკუთრეები ფაქტობრივად ჩამოცილებული იქნენ საკუთრებაზე დაფუძნებული საქმიანობიდან და პირდაპირი დანიშნულებით ვეღარ იყენებდნენ თავიანთ ქონებას. ეს, რეალურად, უფლების „გამოფიტვა“ იყო, რაზეც სასამართლომ განაცხადა, რომ „ქონების ფლობას აზრი დაეკარგება, თუკი სუბიექტის ქონებრივი უფლებები შინაარსგამოცლილი გახდება. საკუთრების შინაარსი მაშინაა გარანტირებული, როცა მესაკუთრეს შეუძლია საკუთრებაში მოაზრებული უფლებამოსილებების სრულყოფილად განხორციელება საკუთრების ობიექტის ფუნქციით დეტერმინირებული ნების მიხედვით“; II-26.

20 იხ. გერმანიის ძირითადი კანონი, მ. 19, პ. 2, „საზღვარგარეთის ქვეყნების კონსტიტუციები“; ნაწილი III, გვ. 73, 2006; „In keinem Falle darf ein Grundrecht in seinem Wesensgehalt angetastet werden“ (Art. 19.2), GG, Grundgesetz, 2019.

21 „Der Kerngehalt der Grundrechte ist unantastbar“ (Art. 36.4), Bundesverfassung der Schweizerischen Eidgenossenschaft, www.admin.ch; იხ. ასევე ჰალერი, ვ., გვ. 195, 2012; შვეიცარიის კონფედერაციის ფედერალური კონსტიტუცია, „საზღვარგარეთის ქვეყნების კონსტიტუციები“; ნაწილი I, გვ. 563, 2008.

22 იხ. პორტუგალიის რესპუბლიკის კონსტიტუცია: „Laws that restrict rights, freedoms and guarantees must have a general and abstract nature and may not have a retroactive effect or reduce the extent or scope of the essential content of the constitutional precepts“ (Art. 18.3), www.dre.pt.

23 იხ. საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე „შპს გიგანტი სექიურითი“ საქართველოს პარლამენტისა და საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს წინააღმდეგ“; II-47, 14 დეკემბერი, 2018.

24 იხ. საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე „დანის მოქალაქე ჰაიკე ქრონქვისტი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“; II-57, 26 ივნისი, 2012.

პუნქტის მე-2 წინადადებით შემოტანილ სიახლეს – ძირითად უფლებათა „შეჩერების“ მოდელს, იგი საქართველოს კონსტიტუციური წესრიგისათვის მიუღებელია.

2. 2017 წლის 13 ოქტომბრის კონსტიტუციური კანონით შეიცვალა იმ მუხლის სტრუქტურა და ნაწილობრივ შინაარსი, რომლითაც აღიარებული იყო რწმენის, აღმსარებლობისა და სინდისის თავისუფლებები. კონსტიტუციის ახალ რედაქციაში ეს ძირითადი უფლებები მე-16 მუხლშია მოცემული და შედგება სამი პუნქტისაგან. პირველი პუნქტი ამ თავისუფლებებს აღიარებს, მე-2 პუნქტში რწმენის, აღმსარებლობისა და სინდისის თავისუფლების შეზღუდვის კონსტრუქციაა მოცემული, მე-3 პუნქტით კი აკრძალულია ადამიანის დევნა რწმენის, აღმსარებლობის ან სინდისის გამო, აგრეთვე, ადამიანის იძულება, გამოთქვას თავისი შეხედულება მათ შესახებ. ამ სტატიაში ყურადღებას გავამახვილებთ რწმენისა და აღმსარებლობის თავისუფლებებზე (შემდეგში: რწმენის თავისუფლება), მათ მნიშვნელობასა და მე-16 მუხლის იმ ხარვეზზე, რომელიც არსებით კონსტიტუციურ-სამართლებრივ პრობლემას წარმოადგენს.

ადამიანის უფლებათა სამართალში რწმენის თავისუფლება ადამიანის ერთ-ერთ ყველაზე მნიშვნელოვან ძირითად უფლებად არის მიჩნეული. იგი აღიარებულია ადამიანის უფლებათა ყველა საერთაშორისო დოკუმენტით და ყველა დემოკრატიული სახელმწიფოს კონსტიტუციით. რწმენის თავისუფლებას განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს ადამიანის, როგორც დამოუკიდებელი და თავისუფალი ინდივიდის ჩამოყალიბებისათვის, რადგან თითოეული პირის ღრმა შინაგან გრძნობებთან და განცდებთან დაკავშირებულ სფეროს იცავს, რაც, თავის მხრივ, დემოკრატიული საზოგადოებრივი წეს-წყობილების საფუძველია. სწორედ ამ მნიშვნელობას გაუსვა ხაზი საკონსტიტუციო სასამართლომ, როდესაც აღნიშნა, რომ „... რწმენის თავისუფლება, წარმოადგენს რა ადამიანის პიროვნული განვითარებისა და ავტონომიის საყრდენს, იმავდროულად, განაპირობებს მთლიანად საზოგადოების არქიტექტურას, განსაზღვრავს მისი დემოკრატიულობის ხარისხს.“²⁵ რწმენის თავისუფლების მნიშვნელობა, მისი არსის განსაკუთრებულობა იმაშიც გამოიხატება, რომ, განსხვავებით სხვა რამდენიმე ძირითადი უფლებისაგან, დაუშვებელია მისი შეზღუდვა საგანგებო ან საომარი მდგომარეობის დროს, რასაც ითვალისწინებენ დემოკრატიულ სახელმწიფოთა კონსტიტუციები და საქართველოს კონსტიტუციის ზემოთ განხილული 71-ე მუხლის მე-4 პუნქტი.

რწმენის თავისუფლება მოიცავს როგორც რელიგიურ, ისე არარელიგიურ რწმენას. საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტებით „... რწმენა და შეხედულებები, რომელიც წარმოადგენს კეთილსინდისიერი წინააღმდეგობის საფუძველს, არ არის აუცილებელი იყოს რელიგიური ხასიათის.“²⁶ რწმენის თავისუფლებით დაცულია ადამიანის შინაგანი თავისუფლება (*forum internum*) თავად ჩამოაყალიბოს და განსაზღვროს თავისი რელიგიური თუ არარელიგიური (ათეისტური) რწმენა სამყაროში ადამიანების არსებობის, უზენაეს ძალებთან (ღმერთთან) თავისი დამოკიდებულების შესახებ, აგრეთვე, ადამიანის გარეგანი თავისუფლება (*forum externum*) აღასრულოს, საჯაროდ გამოხატოს და გაავრცელოს თავისი რწმენა და მის

25 იხ. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-7, 22 დეკემბერი, 2011.

26 იხ. იქვე, II-17.

საფუძველზე მიღებული გადაწყვეტილებანი.²⁷ ამ განმარტებიდან გამომდინარე, რწმენის თავისუფლება იცავს ადამიანის უფლებას, იცხოვროს, იმოქმედოს და მთელი თავისი საქმიანობა წარმართოს თავისი რელიგიის (ან არარელიგიური, მსოფლმხედველობრივი შეხედულებების) წეს-ჩვეულებათა და საკუთარი შინაგანი რწმენის შესაბამისად. ამასთან ერთად, დაცულია ადამიანის რწმენის განხორციელების, გამონატვის ისეთი საშუალებები, როგორებიცაა წირვა, ლოცვა, პროცესიები, ეკლესიური შეკრებები, რელიგიური თუ მსოფლმხედველობრივი დღესასწაულები და წეს-ჩვეულებები, სხვადასხვა საკულტო მოქმედებები, არარელიგიური, ათეისტური ზეიმები და ა.შ.

რწმენის თავისუფლების განსაკუთრებული მნიშვნელობის მიუხედავად, იგი არ არის აბსოლუტური უფლება და შეიძლება შეიზღუდოს კანონის შესაბამისად, დემოკრატიული საზოგადოებისათვის აუცილებელი კონკრეტული საჯარო მნიშვნელობის სიკეთეთა დაცვის/ უზრუნველყოფის მიზნით. სწორედ აქ იკვეთება ამ ძირითადი უფლების გამორჩეულობის კიდევ ერთი ნიშანი, კერძოდ, ის, რომ დაუშვებელია რწმენის თავისუფლების პირველი ნაწილის – შინაგანი თავისუფლების -შეზღუდვა. ადამიანის უფლებათა სამართალში რწმენის თავისუფლების ეს სპეციფიკურობა საყოველთაო სტანდარტია, იგი აღიარებულია მსოფლიოს სამეცნიერო წრეებისა და უზენაეს თუ საკონსტიტუციო სასამართლოთა მუდმივი პრაქტიკით. თუ კარგად დავუკვირდებით, სხვაგვარად არც შეიძლება იყოს – თითოეული ადამიანი პირადად აყალიბებს თავის შინაგან განწყობასა და რწმენას, მხოლოდ მან იცის, რატომ სწამს ასე და არა სხვაგვარად. ეს იმდენად ღრმა, ინტიმური, უზენაესი ძალებისა თუ ღმერთის მიმართ მისი შინაგანი დამოკიდებულებიდან გამომდინარე სფეროა, რომ შეუძლებელია არსებობდეს რაიმე საჯარო, ლეგიტიმური მიზანი, რომლის უზრუნველყოფისათვის დასაშვებია გამართლებული იქნება სახელმწიფოს ჩარევა. ამდენად, **რწმენის შინაგანი თავისუფლება აბსოლუტურად დაცულია** და ნებისმიერი ჩარევა ამ სფეროში გაუმართლებელ შეზღუდვას წარმოადგენს. აქედან გამომდინარე, შეიძლება შეიზღუდოს მხოლოდ რწმენის გარეგანი თავისუფლება, ანუ შინაგანი რწმენიდან მომდინარე გადაწყვეტილებათა საჯარო აღსრულება, მათი გამოხატვა, განხორციელება (აღმსარებლობის თავისუფლება). რწმენის თავისუფლების ეს თავისებურება გარკვევით არის ასახული დემოკრატიულ სახელმწიფოთა კონსტიტუციებში (მაგალითად, ესტონეთის, პოლონეთის, ფინეთის, ნიდერლანდების, სერბეთის, სლოვაკეთის, ლატვიის, ჩეხეთის კონსტიტუციებში), აგრეთვე, ისეთ საერთაშორისო დოკუმენტებში, როგორებიცაა გაეროს საერთაშორისო პაქტი სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებათა შესახებ²⁸ (ტექსტში შემდგომ – საერთაშორისო პაქტი) და ევროპის საბჭოს კონვენცია ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის შესახებ²⁹ (ტექსტში შემდგომ – ევროპული კონვენცია). საერთაშორისო პაქტის მე-18 მუხლის პირველი და ევროპული კონვენციის მე-9 მუხლის პირველი პუნქტებით აღიარებულია რელიგიის (რწმენის) თავისუფლება, ხოლო იმავე მუხლების მე-3 (საერთაშორისო პაქტი) და მე-2 პუნქტი (ევროპული კონვენცია) კი დასაშვებად მიიჩნევა მხოლოდ რწმენის გარეგანი თავისუფლების შეზღუდვას: „რელიგიის ან რწმენის გაცხადების

27 იხ. აგრეთვე რწმენის თავისუფლების შინაარსის განმარტება საკონსტიტუციო სასამართლოს ზემოთ აღნიშნულ გადაწყვეტილებაში, II-5, 6, 12, 13.

28 მიღებულია 1966 წლის 16 დეკემბერს, ამოქმედდა 1976 წლის 23 მარტს.

29 მიღებულია 1950 წლის 4 ნოემბერს, ამოქმედდა 1953 წლის 3 სექტემბერს.

თავისუფლება მხოლოდ იმ პირობით შეიზღუდება ...³⁰ საყურადღებოა, რომ საქართველოს კონსტიტუციის ძველი რედაქცია იზიარებდა რწმენის თავისუფლების ამ შინაარსს და რწმენის თავისუფლების შეზღუდვას დასაშვებად მიიჩნევდა მხოლოდ მისი „გამოვლინების“ შემთხვევაში: „დაუშვებელია ამ მუხლში ჩამოთვლილ თავისუფლებათა შეზღუდვა, თუ მათი გამოვლინება არ ლახავს სხვათა უფლებებს“ (მ. 19, პ. 3).³¹

ზემოთ მოცემული ანალიზის საფუძველზე საქართველოს კონსტიტუციის ახალი რედაქციის მე-16 მუხლის შეფასებისას უნდა დავაკვირდეთ პირველი და მე-2 პუნქტების დებულებათა ურთიერთმიმართებას: პირველი პუნქტის მიხედვით, „ყოველ ადამიანს აქვს რწმენის, აღმსარებლობისა და სინდისის თავისუფლება“, მე-2 პუნქტით კი „ამ უფლებათა შეზღუდვა დასაშვებია მხოლოდ კანონის შესაბამისად, დემოკრატიულ საზოგადოებაში აუცილებელი საზოგადოებრივი უსაფრთხოების უზრუნველყოფის, ჯანმრთელობის ან სხვათა უფლებების დაცვის მიზნით.“³² თავისთავად ეს დებულებები სამართლებრივად სრულიად გამართული და აზრობრივად ადვილად გასაგებია. დაახლოებით ასეთია ყველა სხვა ძირითადი უფლების შეზღუდვის მოდელი. შესაბამისად, რწმენის თავისუფლების შეზღუდვისას სახელმწიფო ვალდებულია, იმოქმედოს დემოკრატიული საზოგადოების აუცილებლობიდან გამომდინარე, მხოლოდ კანონით განსაზღვრული წესით და მხოლოდ მითითებული ლეგიტიმური მიზნებიდან თუნდაც ერთის დასაცავად/ უზრუნველსაყოფად. მაგრამ, მიუხედავად ამ დებულებათა ასეთი მწყობრი ურთიერთმიმართებისა, აშკარაა არსებითი ხარვეზი: მე-2 პუნქტიდან გამომდინარე, სახელმწიფოს უფლება აქვს, შეზღუდოს აბსოლუტურად დაცული რწმენის შინაგანი თავისუფლება (forum internum). მოცემული დებულება შეზღუდვის ფარგლებში აქცევს მთლიანად რწმენის თავისუფლებას და არა მხოლოდ რწმენის გარეგან თავისუფლებას, რის შედეგადაც ამ თავისუფლების შეზღუდვა შეიძლება განხორციელდეს ადამიანზე „იდეოლოგიური, ფსიქოლოგიური და მორალური ზემოქმედებით, დაშინებით, იძულებით“ იმ მიზნით, რომ მან „უარი თქვას კონკრეტულ რწმენაზე, შეიცვალოს ის (და გაიზიაროს რომელიმე სხვა რწმენა).“³³ ასეთი რამ ნებისმიერ შემთხვევაში დაუშვებელია, თუნდაც იმის გამო, რომ შეუძლებელია არსებობდეს მდგომარება, როცა, მაგალითად, „საზოგადოებრივი

30 “Freedom to manifest one’s religion or beliefs shall be subject only to such limitations ...”, საერთაშორისო პაქტი, მ. 18, პ. 3, ევროპული კონვენცია, მ. 9, პ. 2 (საყურადღებოა, რომ ამ დოკუმენტებში ნორმები განსახილველ უფლებათა შეზღუდვის შესახებ სიტყვასიტყვით ერთმანეთის მსგავსია).

31 რწმენის თავისუფლების მსგავსი თავისებურება ახასიათებს ასევე შემოქმედების თავისუფლებას (იგივე ხელოვნების თავისუფლება), რომელიც აღიარებულია კონსტიტუციის მე-20 მუხლით (კონსტიტუციის ძველი რედაქციის 23-ე მუხლი). პირველი პუნქტით კონსტიტუცია აცხადებს, რომ შემოქმედებითი თავისუფლება უზრუნველყოფილია, ხოლო მე-2 პუნქტით იმპერატიულად კრძალავს შემოქმედებით პროცესში ჩარევას, ასევე დაუშვებლად მიიჩნევს შემოქმედებითი საქმიანობის სფეროში ცენზურას. ამ დებულებებიდან გამომდინარე ცხადია, რომ შემოქმედებითი თავისუფლების არსებითი ნაწილი, რომელიც ავტორის შემოქმედებით იდევს, ფანტაზიებსა და წარმოდგენებს, ასევე მათი განხორციელების პროცესს ეხება, აბსოლუტურად დაცულია ჩარევისაგან. კონსტიტუცია დასაშვებად მიიჩნევს შემოქმედებითი თავისუფლების მხოლოდ იმ ნაწილის შეზღუდვას, რასაც ჰქვია „შემოქმედებითი ნაწარმოების გავრცელება“, თანაც მხოლოდ სასამართლოს გადაწყვეტილების საფუძველზე და მხოლოდ მაშინ, თუ „ნაწარმოების გავრცელება ლახავს სხვათა უფლებებს“ (მ. 20, პ. 3).

32 საინტერესოა, რომ კონსტიტუციის ძველი რედაქციით შეზღუდვა დასაშვები იყო მხოლოდ სხვათა უფლებების დაცვის მიზნით (მ. 19, პ. 3). მართალია დღეს მოქმედი რედაქცია აფართოებს რწმენის თავისუფლების შეზღუდვის საფუძველს, თუმცა იგი არ ცდებია ევროპული კონვენციის მიერ დადგენილ ფარგლებს – კონვენციის მე-9 მუხლის მე-2 პუნქტით შეზღუდვის მიზანი შეიძლება იყოს საზოგადოებრივი უსაფრთხოების ინტერესების, საზოგადოებრივი წესრიგის, ჯანმრთელობის ან მორალის ანდა სხვათა უფლებებისა და თავისუფლებების დაცვა.

33 საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-12, 22 დეკემბერი, 2011.

უსაფრთხოების უზრუნველყოფის“ ან „ჯანმრთელობის დაცვის“ მიზნით სახელმწიფო ვალდებული (ან მით უმეტეს უფლებამოსილი) იქნება, აიძულოს ადამიანი, შეიცვალოს საკუთარი რწმენა. სახელმწიფოს ეს მოქმედება ვერასოდეს იქნება გამართლებული და ვერ ჩაითვლება რწმენის შინაგანი თავისუფლების არსის თანაზომიერ შეზღუდვად. ასეთი დაშვება პირდაპირ ეწინააღმდეგება რწმენის თავისუფლების არსს, საერთაშორისო პაქტსა (მ. 18, პ. 3) და ევროპულ კონვენციას (მ. 9, პ. 2), აგრეთვე, ევროპული სასამართლოსა და საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკას. როგორც უკვე აღინიშნა, ეს საერთაშორისო დოკუმენტები და სასამართლოთა გადაწყვეტილებები რწმენის თავისუფლების შეზღუდვას დასაშვებად მიიჩნევენ მხოლოდ მისი „გამოვლინების“, „გაცხადების“ დროს, ე.ი. რწმენის შინაგანი თავისუფლებიდან გამომდინარე მოქმედებებისას. საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტებით, „*უხეში, გადამეტებული მოპყრობა, რომელიც იწვევს ადამიანის აზროვნების წესის შეცვლას, იწვევს ადამიანის სულიერ ტანჯვას.*“ აქედან გამომდინარე, სასამართლომ მიუთითა ასეთი ჩარევების აბსოლუტურ დაუშვებლობაზე და განაცხადა, რომ „კონსტიტუციის მე-19 მუხლი³⁴ „ითვალისწინებს ადამიანის შინაგანი სფეროს, მისი შინაგანი სამყაროს აბსოლუტურ დაცვას...“³⁵ რაც შეეხება ევროპულ სასამართლოს, მნიშვნელოვანია გადაწყვეტილება საქმეზე „დარბი შვედეთის წინააღმდეგ“, სადაც სასამართლომ რწმენის თავისუფლების forum internum-ში დაუშვებელ ჩარევად მიიჩნია შვედეთის კანონმდებლობის ის ნორმები, რომლებიც აიძულებდნენ მოსარჩელეს, გადაეხადა სპეციალური გადასახადი შვედეთის სახელმწიფო ეკლესიისათვის, მიუხედავად იმისა, რომ იგი არ მიეკუთვნებოდა ამ ეკლესიას.³⁶

ამდენად, კონსტიტუციის მე-16 მუხლის დებულებათა განხილვის შედეგად შეიძლება დავასკვნათ, რომ მუხლის მოქმედირება ექცევა კონსტიტუციურ-სამართლებრივი თვალსაზრისით ეწინააღმდეგება რწმენის თავისუფლების არსს, რაც საკანონმდებლო ხელისუფლებისაგან დაუყოვნებელ მოქმედებას და კონსტიტუციაში შესაბამისი ცვლილებების შეტანას მოითხოვს.

3. საქართველოს კონსტიტუციის ახალი რედაქციის მე-15 მუხლით აღიარებულია პირადი და ოჯახური ცხოვრების, პირადი სივრცის, კომუნიკაციისა და საცხოვრებლის ხელშეუხებლობის ძირითადი უფლებები. მუხლის პირველი პუნქტით, პირადი და ოჯახური ცხოვრების, ხოლო მე-2 პუნქტით, პირადი სივრცის, კომუნიკაციისა და საცხოვრებლის ხელშეუხებლობა არის გარანტირებული. ამ უფლებებს არსებითი მნიშვნელობა აქვთ თითოეული ადამიანის განვითარებისა და თვითრეალიზაციის თვალსაზრისით. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს განმარტებით, „*პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის უფლება, ყველა სხვა უფლების მსგავსად, ადამიანის ღირსების გამოხატულებაა...*“ იგი „*სასიცოცხლოდ აუცილებელია ადამიანის თავისუფლების, თვითმყოფადობისა და თვითრეალიზაციისათვის, მისი სრულყოფილად გამოყენების ხელშეწყობა და დაცვა არსებითად განმსაზღვრელია დემოკრატიული საზოგადოების განვითარებისათვის.*“³⁷ გარდა ამისა, პირველი პუნქტით

34 კონსტიტუციის ძველი რედაქციით რწმენის თავისუფლება მე-19 მუხლით იყო აღიარებული.

35 საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს სახალხო დამცველი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“, II-14, 22 დეკემბერი, 2011.

36 იხ. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე „დარბი შვედეთის წინააღმდეგ“ (Darby v. Sweden), 24 სექტემბერი, 1990.

37 საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა

აღიარებული პირადი და ოჯახური ცხოვრების ხელშეუხებლობის უფლება პირდაპირ კავშირშია პიროვნების თავისუფალი განვითარების უფლებასთან (მ. 12), რომელიც გაცილებით ფართოა და მოიცავს ადამიანის პირადი და ოჯახური ცხოვრების, პირადი ურთიერთობებისა და საქმიანობის სხვადასხვა, ერთმანეთისგან გარკვეული ნიშნებით გამოყოფილ სფეროებს. შინაარსობრივად ასეთი ყოვლისმომცველი ურთიერთკავშირის გამო საკონსტიტუციო სასამართლომ განმარტა, რომ კონსტიტუციის მე-15 მუხლი (ძველი რედაქციის მე-20 მუხლი) „არ მოიცავს პირადი ცხოვრების უფლების ყველა ასპექტს.“³⁸ სასამართლომ გაიზიარა ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პოზიცია, რომ შეუძლებელია ადამიანის პირადი ცხოვრების სფეროს ზუსტი და ყოველმხრივი დეფინირება: „სასამართლო არ თვლის შესაძლებლად ან აუცილებლად ამომწურავად, განსაზღვროს „პირადი ცხოვრების“ კონცეფცია.“³⁹

მიუხედავად იმისა, რომ პირადი და ოჯახური ცხოვრების ხელშეუხებლობის ძირითად უფლებას განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს თითოეული ადამიანის სრულფასოვანი განვითარებისათვის („პირადი ცხოვრების კონსტიტუციური უფლება თავისუფლების კონცეფციის განუყოფელ ნაწილს წარმოადგენს“⁴⁰), იგი არ არის აბსოლუტური უფლება, რომელსაც ითვალისწინებს საქართველოს კონსტიტუცია და დასაშვებად მიიჩნევს მის შეზღუდვას, თუმცა, იმავდროულად, ადგენს შეზღუდვის მკაცრ წინაპირობებს: „ამ უფლების შეზღუდვა დასაშვებია მხოლოდ კანონის შესაბამისად, დემოკრატიულ საზოგადოებაში აუცილებელი სახელმწიფო ან საზოგადოებრივი უსაფრთხოების უზრუნველყოფის ან სხვათა უფლებების დაცვის მიზნით“ (მ. 15, პ. 1, წ. 2). ამ პირობების მიხედვით, სახელმწიფოს მიერ პირადი და ოჯახური ცხოვრების ხელშეუხებლობის ძირითადი უფლებით დაცულ სფეროში ჩარევა (ძირითადი უფლების შეზღუდვა) შეიძლება განხორციელდეს (ა) მხოლოდ კანონის შესაბამისად და (ბ) მხოლოდ დემოკრატიულ საზოგადოებაში აუცილებელი სახელმწიფო ან საზოგადოებრივი უსაფრთხოების უზრუნველყოფის ან სხვათა უფლებების დაცვის მიზნით. სამართლებრივად ეს დებულება გამართულად და გასაგებად არის ჩამოყალიბებული, თუმცა აშკარაა სერიოზული ხარვეზი: იგი არ ითვალისწინებს დაცულ სფეროში სახელმწიფოს ჩარევისათვის უკიდურესად აუცილებელ კიდევ ერთ წინაპირობას – სასამართლოს ნებართვას, ეს კი სახელმწიფოს აძლევს შესაძლებლობას, მხოლოდ პოლიციისა თუ სხვა შესაბამისი უწყების გადაწყვეტილებით, სასამართლო კონტროლის გარეშე ჩაერიოს ადამიანის პირადი და ოჯახური ცხოვრებით დაცულ სფეროში. ამ უფლების შეზღუდვის მოცემული კონსტრუქცია ქმნის ძალიან დიდ საფრთხეს იმისა, რომ სახელმწიფო გაცდეს ძირითადი უფლებით ბოჭვის

ასოციაცია და საქართველოს მოქალაქე თამარ ჩუგოშვილი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ; II-2, 24 ოქტომბერი, 2012.

38 იხ. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს განჩინება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქეები ალექსანდრე მაჭარაშვილი და დავით სართანია საქართველოს პარლამენტისა და საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს წინააღმდეგ“; II-21, 10 ივნისი, 2009.

39 იხ. „ნიმიტი გერმანიის წინააღმდეგ“ (Niemitz v. Germany), 16 დეკემბერი, 1992, „კოსტელო-რობერტსი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ“ (Costello-Roberts v. the United Kingdom), 25 მარტი, 1993; იხ ასევე „საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია და საქართველოს მოქალაქე ეკატერინე ლომთათიძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ“; 26 დეკემბერი, 2007.

40 საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს განჩინება საქმეზე „საქართველოს მოქალაქეები ალექსანდრე მაჭარაშვილი და დავით სართანია საქართველოს პარლამენტისა და საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს წინააღმდეგ“; II-4, 10 ივნისი, 2009.

ფარგლებს და იმოქმედოს თვითნებურად, რასაც ველარ შეაფასებს სასამართლო და შედეგად შეიძლება მივიღოთ სახელმწიფოს გაუმართლებელი მოქმედებები და შესაძლოა ძალადობაც კი ადამიანის პირადი და ოჯახური ცხოვრების სფეროში. თუ რა მნიშვნელობა აქვს დაცულ სფეროში ჩარევისას სასამართლოს გადაწყვეტილებას, როგორც სახელმწიფოს მოქმედებების გამაკონტროლებელ კონსტიტუციურ მექანიზმს, გარკვევით და გასაგებად შეაფასა საკონსტიტუციო სასამართლომ, რომელმაც განაცხადა: „... უფლების შეზღუდვა მოსამართლის გადაწყვეტილების საფუძველზე უმნიშვნელოვანესი კონსტიტუციური გარანტიაა როგორც თავად უფლების დაცვის, ისე კერძო და საჯარო ინტერესების დაბალანსებისათვის.“⁴¹

საყურადღებოა ის გარემოებაც, რომ კონსტიტუციის მე-15 მუხლის მე-2 პუნქტით გათვალისწინებულია სასამართლოს გადაწყვეტილების მნიშვნელობა. ამ პუნქტით აღიარებულია ადამიანის პირადი სივრცის, კომუნიკაციისა და საცხოვრებლის ხელშეუხებლობის ძირითადი უფლებები, მათი შეზღუდვა კი დასაშვებად არის მიჩნეული იმ შემთხვევაში, როცა იგი ხორციელდება (ა) მხოლოდ კანონის შესაბამისად, (ბ) მხოლოდ დემოკრატიულ საზოგადოებაში აუცილებელი სახელმწიფო ან საზოგადოებრივი უსაფრთხოების უზრუნველყოფის ან სხვათა უფლებების დაცვის მიზნით და (გ) მხოლოდ სასამართლოს გადაწყვეტილებით. მართალია აქვე მითითებულია, რომ შეზღუდვა შეიძლება განხორციელდეს სასამართლოს გადაწყვეტილების გარეშეც, „კანონით გათვალისწინებული გადაუდებელი აუცილებლობისას“, მაგრამ ამის შესახებ შეზღუდვიდან არაუგვიანეს 24 საათისა უნდა ეცნობოს სასამართლოს, რომელიც შეზღუდვის კანონიერებაზე მსჯელობს და გადაწყვეტილებას იღებს მიმართვიდან არაუგვიანეს 24 საათისა.⁴² როგორც ვხედავთ, მე-15 მუხლის პირველი და მე-2 პუნქტებით აღიარებული ძირითადი უფლებების შეზღუდვის სტანდარტი სიტყვასიტყვით ერთმანეთის მსგავსია, ერთადერთი განსხვავება ისაა, რომ პირადი და ოჯახური ცხოვრების უფლების შეზღუდვისას გათვალისწინებული არ არის სასამართლოს გადაწყვეტილება. რამ გამოიწვია ამ დებულებათა ასეთი წინააღმდეგობრიობა, გაუგებარია, რადგან შეუძლებელია გარკვევა იმისა, თუ რით განსხვავდება ერთმანეთისაგან ეს ძირითადი უფლებები იმდენად ღრმად და პრინციპულად, რომ ერთ-ერთი მათგანის შეზღუდვისას არ არის აუცილებელი სახელმწიფოს მოქმედებებზე სასამართლო კონტროლი.

განსახილველ საკითხთან მიმართებით ხაზი უნდა გაესვას კიდევ ერთი გარემოებას, რომელიც ეხება კონსტიტუციის ძველი რედაქციის მე-20 მუხლს. კონსტიტუციის მიღების დღიდან პირადი ცხოვრების, პირადი საქმიანობისა და საცხოვრებლის ხელშეუხებლობის უფლებები ამ მუხლით იყო აღიარებული. იგი ორი პუნქტისაგან შედგებოდა (დღეს მოქმედი

41 საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე „საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია და საქართველოს მოქალაქე ეკატერინე ლომთათიძე საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ, II-24, 26 დეკემბერი, 2007.

42 თავისთავად ეს დებულებაც ხარვეზიანია, რადგან წინადადება ამგვარად არის ჩამოყალიბებული: „გადაუდებელი აუცილებლობისას უფლების შეზღუდვის შესახებ არაუგვიანეს 24 საათისა უნდა ეცნობოს სასამართლოს, რომელიც შეზღუდვის კანონიერებას ადასტურებს მიმართვიდან არაუგვიანეს 24 საათისა.“ გამოდის, რომ სასამართლო ავტომატურად „ადასტურებს“ შეზღუდვის კანონიერებას. ჩანაწერი იმდენად იმპერატიულია, რომ თეორიულადაც კი არ უშვებს შეზღუდვის არაკანონიერად განხორციელების შესაძლებლობას, უფრო მეტიც, სასამართლო განხილვაც კი არ არის საჭირო, იგი მხოლოდ ფორმალურად უნდა დაეთანხმოს პოლიციას თუ სხვა უწყებას, რაც აშკარად სამართლებრივი ლაფსუსია. ეს წინადადება აუცილებლად უნდა შეიცვალოს და აღინიშნოს, რომ სასამართლო იხილავს შეზღუდვის კანონიერებას და იღებს შესაბამის გადაწყვეტილებას.

მე-15 მუხლის მსგავსად) და პირველი მათგანი პირადი ცხოვრების, პირადი საქმიანობისა და კომუნიკაციის უფლებებს მოიცავდა, მეორე კი- საცხოვრებლის ხელშეუხებლობის უფლებას. ორივე პუნქტში ხაზგასმით იყო მითითებული, რომ ამ უფლებათა შეზღუდვა დაიშვებოდა მხოლოდ სასამართლოს გადაწყვეტილებით.⁴³ შესაბამისად, მოცემულ უფლებათა შეზღუდვისას სასამართლოს გადაწყვეტილების, როგორც ადამიანის უფლებების დაცვის უმნიშვნელოვანესი კონსტიტუციური გარანტიის აუცილებლობა, თავიდანვე იყო დადგენილი კონსტიტუციით. ეს კიდევ ერთხელ ადასტურებს კონსტიტუციის ახალი რედაქციის მე-15 მუხლის პრობლემურობას.

დასკვნა

საქართველოს კონსტიტუციაში 2017 წელს შეტანილი ცვლილებების ამოქმედებიდან სულ რამდენიმე თვე გავიდა, მათ შესწავლასა და გაანალიზებას კი მეტი დრო სჭირდება. საზოგადოება კარგად დაინახავს ამ ცვლილებათა შედეგებს დროთა განმავლობაში, კონსტიტუციის ახალი რედაქციის პრაქტიკული მოქმედების პარალელურად. თუმცა მანამდე, ვფიქრობ, უმჯობესი იქნება ქართველმა კონსტიტუციონალისტებმა გამოთქვან თავიანთი მოსაზრებები ცვლილებათა დადებითი თუ უარყოფითი მხარეების შესახებ. ამ სტატიაში წარმოდგენილი ანალიზი ცვლილებათა ერთ კონკრეტულ ნაწილს – ადამიანის ძირითად უფლებათა და თავისუფლებათა დებულებების ახალ რედაქციას ეხება. კონსტიტუციის თითოეულ პრინციპს, ნორმასა თუ დებულებას დიდი მნიშვნელობა აქვს დემოკრატიული და სამართლებრივი სახელმწიფოს გამართული ფუნქციონირებისათვის, მაგრამ მათ შორის უმთავრესი მაინც ადამიანის უფლებებია. კანონმდებელი განსაკუთრებულ ყურადღებას უნდა აქცევდეს კონსტიტუციის ამ ნაწილის როგორც შინაარსობრივად, ისე გრამატიკულად და რედაქციულად არაორაზროვნად და ნათლად ჩამოყალიბებას. ნებისმიერმა შეცდომამ ამ სფეროში შეიძლება დიდი გამოწვევები წარმოქმნას სახელმწიფოში ადამიანის უფლებათა დაცვის თვალსაზრისით. სწორედ ეს არის მიზეზი იმისა, რომ სტატიაში წარმოდგენილია ადამიანის უფლებათა შესახებ კონკრეტული დებულებების ის ხარვეზები, რომლებიც აშკარაა და მათი აღმოფხვრა აუცილებელია, რადგან კონსტიტუციის თითოეული ხარვეზი კონსტიტუციონალიზმის პრობლემას წარმოადგენს და საფრთხეს უქმნის ადამიანების თავისუფალ განვითარებას, კონსტიტუციური ორგანოების დემოკრატიულ ფუნქციონირებასა და მთლიანად კონსტიტუციურ წესრიგს.

43 „1. ყოველი ადამიანის პირადი ცხოვრება, პირადი საქმიანობის ადგილი, პირადი ჩანაწერი, მიმოწერა, საუბარი სატელეფონო და სხვა სახის ტექნიკური საშუალებით, აგრეთვე ტექნიკური საშუალებებით მიღებული შეტყობინებანი ხელშეუხებელია. აღნიშნული უფლებების შეზღუდვა დაიშვება სასამართლოს გადაწყვეტილებით ან მის გარეშე, კანონით გათვალისწინებული გადაუდებელი აუცილებლობისას.

2. არავის არა აქვს უფლება შევიდეს საცხოვრებელ ბინაში და სხვა მფლობელობაში მფლობელ პირთა ნების საწინააღმდეგოდ, აგრეთვე ჩაატაროს ჩხრეკა, თუ არ არის სასამართლოს გადაწყვეტილება ან კანონით გათვალისწინებული გადაუდებელი აუცილებლობა“ – მ. 20 (კონსტიტუციის ძველი რედაქცია).

ბიბლიოგრაფია:

- 1) ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია, მეთერთმეტე და მეოთხმეტე ოქმების დამატებებით, Council of Europe, Strasbourg, 2018;
- 2) ლუაშვილი, გივი, ნორმატიული აქტის მოქმედების შეჩერების სტანდარტი (საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პრაქტიკის მიხედვით), ჟურნალში: „საკონსტიტუციო სამართლის მიმოხილვა“, ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი, სამართლის სკოლა, ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2018;
- 3) საქართველოს კონსტიტუცია, იურისტის ბიბლიოთეკა, გამომცემელი: „ბონა კაუზა“, თბილისი, 2018;
- 4) საქართველოს კონსტიტუცია, იურისტის ბიბლიოთეკა, გამომცემელი: „ბონა კაუზა“, თბილისი, 2016;
- 5) საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო, ვებ-გვერდი: www.constcourt.ge, გადაწყვეტილებათა და განჩინებათა საძიებო პროგრამა;
- 6) საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო, გადაწყვეტილებები (ქართულ, ინგლისურ და რუსულ ენაზე), 1996-2016, თბილისი – ბათუმი;
- 7) საზღვარგარეთის ქვეყნების კონსტიტუციები, ნაწილი I-V, რედ. ვასილ გონაშვილი, თბილისი, 2004-2008;
- 8) საქართველოს უზენაესი სასამართლო, ვებ-გვერდი: www.supremecourt.ge, „საერთაშორისო აქტების კატალოგი“;
- 9) სსიპ საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, ელ. მისამართი: www.matsne.gov.ge;
- 10) ჰალერი, ვალტერ, შვეიცარიის კონსტიტუცია შედარებით კონსტექსტში, თარგმანი ინგლისურიდან – თეიმურაზ ბაქრაძე, ნინო ბაქრაძე, გამომცემლობა „უნივერსალი“, თბილისი, 2012;
- 11) Bundesverfassung der Schweizerischen Eidgenossenschaft, www.admin.ch;
- 12) Constitution of the Portuguese Republic, www.dre.pt;
- 13) European Convention on Human Rights, as amended by Protocol No. 11; Council of Europe Treaty Series, No. 5, Strasbourg, 2016;
- 14) GG, Grundgesetz, Beck-Texte im dtv, 50. Auflage, 2019;
- 15) Hesselberger, Dieter, Das Grundgesetz, Kommentar für die politische Bildung, 11. Auflage, Hermann Luchterhand Verlag, Neuwied, 1999;

- 16) Informationsplattform www.humanrights.ch – Ausnahmezustand in Frankreich wird Dauerzustand – auf Kosten der Menschenrechte, 7.11.2017;
- 17) *Sachs, Michael*, GG, Grundgesetz Kommentar, 7. Auflage, C.H.Beck, 2014.